

ZORA

ČASOPIS ZABAVI I PODUKU.

Pregled. Poezije: Pri gozdarju. Dekle in venec. Moja nezadovoljnost. — Oče in sin. — Ženska pisma prijatelju. — Markova sablja. — Premičnici Uran in Neptun. — Kmečka vojska na Ogrskem l. 1514. — Razgovori. — Književnost in umetnost. — Listnica. —

Pri gozdarju.

Tam gori na holmcu pa hišca stoji,
Gozdarjeva hiša je tista;
A v hiši na holmcu deklica živi
Nedolžna kot angelj in čista.

Za hišo je vrt, kjer cvetice cvetó,
Cvetice od nje posajene;
Bečele po njih si sladčice beró,
In ona ne žali nobene!

Ob solčnem zahodu pa ljubljenec nje
Se z bližnjega grma oglasi;
Kos poje tam deklici pesni lepé,
Oj, deklica, zlati so časi!

In kadar na nebu se zvezdice vžgo,
V somraku večernem on pride,
Ki ljubi nad vse ga, ljubila ga bo,
Ko onstran se groba z njim snide.

Kdo ve za srečnejši nazemski mi par,
Kot z ljubim je hčerka gozdarja?
Kaj njej pač življenja težave so mar? —
Mladosti saj svéti jej zarja!

In kosova pesen ljubó se glasi,
Prečudno jej v srcu odmeva;
V preljubega mokre upira oči,
Ljubezen iz njih jej odseva.

Prišél pa bo čas — in že daleč več ni —,
Ko, deklica, pevec ti vtihne;
Na-nj mislila bodeš še solznih oči,
Ko smrt mu življenje upihne!

Bedének.

Dekle in venec.

Narodna bolgarska.

Vilo dekle zelen venec,
Vilo ga je dan in leto.

Dene si ga na glavico,
Pa odide na vodíco,

Na vodico, beli Dunaj.
Vrže venec v beli Dunaj
Ino vencu naročuje:
Plavaj, plavaj, zali venec,
Do junaka belih dvorov!
Ko zagleda te junakov,
Oj junakov mili otec:
Mimo otca mirno plavaj!

Ko zagleda te junaka,
Oj junaka mila mati:
Mimo mamke mirno plavaj;
Ko junak pa te zagleda,
Po Dunaju, po valovih,
K njemu, zali venec, plavaj!

Lukavečki.

Moja nezadovoljnost.

V življenju malo vžila sem veselja,
Da ono skoro mi neznano je,
Življenje pa ne daje mi trpljenja,
Trpljenje daje lastno mi srce.

Srcé, srcé, ti stvar nezadovoljna,
Z mehkužnimi ti čuvstvi mir mi daj;
S teboj postala sem uže nevoljna,
Poguma in moči ker treba zdaj.

Ker v dóbi ne živim več oni zlati,
Srcé ko jokat' in sanjarit' sme;
Postala žena sem, postala mati,
Sanjarstvo bilo meni bi v gorjé. —

Srcé, srcé, ti stvar nezadovoljna,
Z mehkužnimi ti čuvstvi mir mi daj;
S tebój na svetu sem najbolj nevoljna,
Ne gréni dalje mi mladosti maj!

P. D. - Pajkova.

Oče in sin.

Izvirna povest.

VIII.

Potihnilo je isti večer po vasi vse. Leščerbe po posameznih kočah so potemnile. Tema je ležala krog in krog. Le v zgornji sobi Mlinarjeve hiše je plapolala sveča z velikim o-trinkom in polovično razsvetljevala pri-jazno stanišče.

Na belej postelji ob steni ležala je Rezika, bleda kakor mrlič, brez življenja. Le semtertje so se odprle njene lepe oči, ozrle proti durim, kakor bi pričakovale nekoga, in se potem zopet sklenile.

„Ni ga, ni ga, oj pozabil me je,“ vzdihne posled in kakor v sanjah blede strašilne, nerazumljive reči.

Zopet se odpró Reziki oči, v lice se vrne za trenutek prejšnja rudečica

in veselosti vesel vsklik se čuje, in Valentin omahne poleg njene postelje.

„Oj kje si bil toliko časa, Valentin? O zakaj nisi prišel prej, ko je bil čas, ko ni bilo zamujeno vse?“ šepeče potem bolnica in vpre v kleččega mladenča poleg sebe pogled.

Zopet nastane tihota. Nihče se ne gane. Valentin strmi kakor okamenenel, Rezika sklene zopet očesi.

„Umorili so naju, zastрупili slednji čút, izgubljeno je vse,“ vsklikne zdaj Valentin, pritisne blede bolničino roko na ustni in omahne na belo blazino poleg nje. A čez trenutek plane kvišku, stisne krčevito pesti, in dirja kakor zblaznel iz sobe.

Zopet se odpro bolnici oči, zopet se čuje njen glas, a zastonj. Vse

molči. Sveča pojemlje s slednjim o-trinkom. Krog in krog ni čuti človeškega glasu.

V pozni uri prisopihla Marjeta v vas. Kakor v sanjah gleda vse te nerazumljive dogodbe zadnjih dni, ki razdirajo srečo in mir prijetne minulosti.

Prisedši do doma, hiti nemudoma v Rezikino sobo.

A kako se prestraši, ker jo najde samo, Valentina ni, njena družica, strežkinja dremlje v stranski sobi, luč je pogasnjena. Tja za oblake veslajoča luna pošilja nekaj bledih žarkov na bolniško postelj.

Z nad prsi prekrižanima rokama leži ondi Rezika. Obraz jej je bled, kakor rjuhe njene postelje, črni prosti lasje se kakor v valovih razsipavajo po tilniku in dajo bolnici nekako čarobno podobo.

Strah in trepet prevzame staro služabnico. Reziko pokliče po imenu, a vse je tiho, nihče se ne gane.

Kakor brez uma omahne zdaj k postelji, prime bolnico za blede roko. A ta roka je mrzla. Enako blazni vsklikne zdajci Marjeta na pomoč. Strašna misel jo posili, da je mrtva nekdanja vesela Rezika.

Zdajci se zgane bolnica. Mrklo odpre oči, sklone se na postelji in zre preplašeno okrog sebe šepetajoč: „Oj, kje je, moj dragi? o kam je izbežal? Poznati me neče več, o ne ljubi me, norčuje se iz svoje Rezike“. Zopet je tiho vse.

Čez nekoliko se glasno zasmeeji bolnica, nepopisljiva radost jej zalije obraz in zopet šepete sama s seboj: „O pogledjte ga ljubega, tam le sedi, tam je pri durih in me gleda! O pojdi

sem, pojdi na moje prsi, daj se objeti še enkrat, vsaj si obljuboval, kaj ne da si, da me ljubiš neizmerno, da sem tvoja nevesta. Nenadoma zopet čudno zaječi: „Gorje, o pogledjte, vmoriti ga hočejo ljubčeka, preganjajo ga, preganjajo od mene, njegove neveste!“ S strašnim vsklikom omahne potem zopet na bele blazine, prejšnja bledina jo zalije, slabost jo premaga. Zopet je vse tiho in mirno.

Marjeta pa spozna, da čudno blede Rezika, da jej izginjujejo slednje moči, da je otemnjen nje blagi duh, njena zadnja zavest.

V nepopisljivem strahu zakliče starka na pomoč. In družina prihiti. Mnogo zaspanih obrazov poklekne okoli bolniške postelje, v njunih rokah pa brlé — blagoslovljene sveče, luči umirajočih, leseni moleki vijo se ob njihovih prstih.

Mlinarja isti večer in prejšnji dan ni bilo doma. Odšel je na oddaljeni somenj, akoravno je bilo mnogo dni vže Reziki jako slabo. Žalost, skrivna toga in toliko prečutih noči so jej zavdale vročinsko bolezen in jo položile na bolniško posteljo.

Po zadnjih dogodbah se je mnogo spremenil Mlinar. Več ni ostro govoril z Reziko, Valentina in možitve ni omenjal, klavern in molčeč je postopal okoli poslopja in pogostoma je ostajal iz doma.

Vzroke te spremembe pa ste vedele le dve osebi, Rezika in Valentin. In poslednji bi jih bil lahko porabil v svojo korist, a omadeževano ime in čast, spomin, da je vsiljenec v srečo, katere morda ne zasluži, branil mu je seči po pomočkih, katere bi bil objel človek brez srca in značaja z obema rokama.

IX.

V bližnjem trgu je bil somenj. Od vseh krajev je vrela množica skupaj, ogledovala razpostavljene reči, kupovala, prepirala se zaradi previsoke cene in tožila drug drugemu denašnjo draginjo.

Po trgu je hodil tudi Mlinar v praznjem telovniku s srebrnimi gumbi, v novem dragem klobuku in s srebrno okovano pipo v ustih.

A videlo se mu je, da ga danes vse to ne zanima mnogo, da postopa le tako brez pravega namena med trgovci. Kako vse drugače je hodil on sicer, ponosno vsklonjen, vse se mu je izogibalo in delalo prostor. Kjer je postal, obsuli so ga trgovci in ponujali blago, dobro vedoč, da se Mlinar ne vrača s praznimi rokami domu. Vendar zdaj, kako je spremenjen! Lepo razstavljena prežvekujoča goveja živina, razgetajoči svetli konji, vse je mrtvo njemu. On ogleduje sicer vse to, a le površno, v kupčije se ne zapleta, akoravno je njegova listnica polna cesarskih bankovcev, desetakov in stotakov.

Tamkaj, kjer je najživahnija kupčija med tujimi prekupovalci pitanih volov in goveje živine, kriči stari Žagar in pomaga in prigovarja svojim znancem pri kupu, kajti znan je, da je bil nekdanj dober gospodar in zdaj dober svetovalec povsod in sicer kečar je trezen. Poslednje pa se primeri redkokrat.

Tjekaj pride tudi Mlinar nevedoma. Zagledavši Žagarja zbledi v lice, vzame pipo iz ust in izgine med množico. A kupei so ga zapazili. Kakor čebele se vdero za njim in kriče: „Mlinar, pojdi, pojdi in izberi par volov in pomagaj nam pri kupu, ti si vajen tacih reči!“

A Mlinar ne posluša teh različnih glasov, pokrivalo pomakne globlje na oči in se zameša med ljudi.

„Pustimo ga, prevzeten je in topast, ker ima nekaj več kakor mi,“ pravi eden izmed kupeev, premerjajoč na pedi višavo in dolgost triletnega, lepo rejenega voliča pred seboj.

Pri zadnjih besedah zbledi tudi Žagar nekako pomenljivo in postane molčeč in zamišljen.

Tako mine dopoldne, najvažniši čas za kupčijo.

Proti večeru se sprazni trg in napolnijo krčme s sejmovalci, ki so pri kupi vina vsi enaki, vsi zadovoljni, vsi veseli. Ondi v prvi šumeči krčmi sedi tudi Mlinar, pri stranski mizi, ne meša se v pogovore svojih sosedov, strupeno zre pred se, kakor da bi premišljeval in prešteval razločke med nekedaj in sedaj. Prej je drvel v urnem diru sredi popoldne domu, vesel je bil dobre kupčije, vesel domačih, ki ga pričakujejo, vesel toliko znancev, katere dohituje na urnem vozi, in oni ga zavidljivo dvigujejo oči v njega.

Zdaj se pa potika kakor zapravljivec, kakor izgubljen človek v pozni uri po krčmah. Kupčija nima zanimivosti njemu, in domu ne gre, kaj hoče tam? Rezika leži bolna, strašno vzbujena vest mu kriči in ga pika, da ni on nekriv njene nesreče, da je ravnal preostro z njo, krivično z nekim drugim, ki mu ni storil žalega nikedar.

Da! koliko bi dal, en del, pol premoženja, ko bi se popravilo v lepem vse to, da bi bilo dekle veselo, domač mir neskajlen. Vendar to je nemogoče, pred berači se ne uklanja, njegov ponos je prevelik, sklep nespremenljiv. Tako vtopljen sam v se, sedi isti večer Mlinar pri vinu. Marsikateri

pivec njegov sosed zmajuje z glavo, in ne more umeti take spremembe.

„Kaj podpiraš čmerikavo glavo Mlinar, ti, ki imaš bankovcev brez števila in srečo povsod?“ spregovori zdajci stareji sosed na levi in napije Mlinarju.

„Saj res“, vsklikne drugi. „Še vesel bi moral biti, zelo vesel, kajti dekleta moží in še dobro, pretekánega učenega ženina dobi k hiši, če ravno kar se novcev tiče nij prvi.“

„Nij mogoče“, pristavi tretji, se zasmeji na glas meneč:

„Valentin je učen kakor cesarski minister, in njegov stari ume dobro na vino, — ona dva podstavita Mlinarja, da slovi po treh farah njegovo ime.“

Mlinar zbledi, vgrizne se v ustnice, pest se mu silovito skrči, pogled mu zagrne mračen oblak.

„Hudiči, kaj to komu mar, kaj delam jaz in kaj storé moji! Še eno besedo in glave vam razbijem, kakor mi je žal, da je nisem istemu fantalinu in staremu goljufu in zapravljevcu njegovemu,“ vsklikne Mlinar in strupeno pogleda po pivcih. Glasen smeh se razlega krog in krog, a zopet kakor v trenutku potihne, kajti v sobo stopi nenadoma stari — Žagar in na obrazu mu odseva obilo vino, katero je vžil danes, zastonj — kajti mnogo znancev je našel tu, ki so mu ponudili piti.

„Žagar, na, pij in povej, kedaj bo poroka tvojega sina z Reziko!“ se oglasi zopet mnogo pincev, ponuja pijačo in razteguje zasmehovanja zijave obraze.

„Kaj poroka, ženitev z dekletom tistega oderuha, morilca?“ vsklikne z hripavim glasom Žagar in se opoteka k pivski mizi, kjer mu blešči nasproti cekinasta, vinska kapljica.

Vse ostrmi pri teh besedah. „Oderuh, morilec?“, se čuje en glas pri vseh mizah. Mlinar zbledi kakor zid, in zre pred se kakor nem, kakor brez življenja.

„Kar sem rekel, sem rekel, in trdim vedno, kajti ko bi vedeli vi, kar ve Žagar, poznali bi stoprv, kedo je bogati Mlinar,“ pritakne zopet prejšni spraznivši polno kupo podarjenega vina.

Zdajci zavre kri v Mlinarju. Kakor blazen plane kvišku, zgrabi oster nož na mizi, skoči k Žagarju in dvigne roko. A pivci mu izvijejo morilno orožje. Žagar ostrmi, nevedoč, da je Mlinar v njegovi družini.

„Morilec si, morilec, ponavljam še enkrat, da čujejo vsi, jaz in moj sin poveva svetu, kedo je berač, kedo ponosen, imeniten bogatin.“

Izgovorivši zapusti sobo in hiti na prosto.

Mlinar pa omahne nazaj na klop, sramota ga premaga, silovito stiska pesti, kolne, da je groza in v polnih požirih praznuje kupe.

„Ne zameri mu Žagarju, Mlinar, on je brez uma in govori in blede, kar mu pride v misel“, pogovarjajo pivci potem Mlinarja.

In kedo ima vestnega črva v prsih, kogar stresa pogled v svojo razburjeno notranjost, on se oklene tolažilne besede z obema rokama. Tako tudi Mlinar. Strah, jezo in žalost pa hoče vtopiti v pijači. Drugi pivci, dobro vedoč, da pijo sedaj na njegov račun, pogovarjajo ga neprenehoma, hvalijo in časté povzdigujejo zaradi kaplje vina v nebesa. Kaka enakopravnost v človeštvu, berač in bogatin, kak razloček mej njima! Prvi naj trpi in pogine krivice in zaničevanja, drugi

si kupi s papirjem, kateremu se pravi denar, ime, pravico, da, celó neumrljivost v svojih zakladih. Kako modro,

kako pravično je urejeno vse na tem veselem svetu! A. Koder.

(Dalje pride.)

Ženska pisma prijatelju.

V.

Prijatelj! Zadnjič sem Vam pisala o trjenju, da je nevarno o ljubezni govoriti, Vi pak ste mi odgovorili, da menite, da nij ta predmet baš takó nevaren, nego samó — dolgočasen. Se vé da, prijatelj, verjamem, da zdaj, ko je vsaka moška glava polna le krvavih činov, ko se vsaki moški le zanimiva zvedeti, koliko glav da so Turkom Rusi in Rusom Turki posekali, in koliko mest da so ti ali oni vzeli, zdaj ko veje sama meni kot ženski pač dolgočasna proza v našem literarnem zrakovju, verjamem, da se zdaj malo kedó briga za sentimentalnost in pa za ljubezen! Tako tudi Vi.

Vendar, prijatelj, Vaš ne preveč spodbudljivi odgovor na moje vprašanje: da-li smem z Vami nadaljevati svojo prelomljeno sanjo, me kar nič ne moti v mojem podvzetju; temveč tudi jaz, kakor vse Evine hčere — do pod čela trdovratna — nočem odstopiti od svojega sklepa, ako bi tudi imela — dolgočasna postati.

Prašam Vas tedaj, prijatelj: vesteli Vi, koji čut na svetu bi bil starejši od ljubezenskega? — Kaj ne, da nij ga nobenega? S prvim človekom se je on narodil in ne bode prej ugasnil, dokler ne neha býti zadnjega človeka srcé. Ta čut je tedaj star, kakor večnost, da-si se pomlaja z vsakim človekom, koji se narodi. V tem čutu jaz vidim nekaj mogočnega, kar o sebi govori kot nekakov bog: jaz

sem bil, sem in bodem večno. Kdo neki, prijatelj, je znal še razrešiti silne oblasti in nevidne moči tega čuta? kdo nam razlagati, po kojih potih se on ukrade v človeško srce, in se v njem tako ugnjezdí, se njega tako oplete, da ga nij moči več iztrgati? Nihče! Predeli ljubezenske knjige so neizmerno številni. Vsak smrtnik je v nje zapisal svoje mehke in strastne čute, zaupal svoje vesele in žalostne dogodbe, in vendar, prijatelj, toliko solz in toliko radosti nam nij moglo še povedati, kje biva koren tega čuta.

Nij me sram povedati, da sem jaz žrtvovala uže mnogo mislij in mnogo časa temu premišljevanju, a še nikdar ne dalje prišla s svojo preiskavo, odkod da je ljubezen, in sploh ta čut, ki pozlačuje naše mladostne sanje, naše hrepenenje po nekej sreči, koje sluti naša duša, a koje si ne vé raztolmačiti. Drugačna je domovinska in materinska ljubezen. Pri teh nam je znan vzrok naše notranje sreče, in hrepenenje, koje v nas vzbujate te dve, nij kakor pri vzajemni ali pa mejusobni ljubezni idealno, nerazumljivo, temveč konkretno. Po še precej dolgem preudarjanju, kojega pa nočem ponavljati, da Vas ne dolgočasim, prišla sem do te sodbe o veljavah teh treh ljubezni: da je materinska najžlahtnejša, domovinska najpožrtvovalnejša, mejusobna najosrečevalnejša, skoro potrebna. Vi, prijatelj ste premodri, da ne bi priznavali, da

zakon n. p. bode in mora biti, dokler bode svet stal. Zakon pa brez tega čuta, brez ljubezni, je najhujša muka, kojo more človek na tem svetu prestat. —

Rekla sem, da je čut mejusobne ljubezni najosrečevalnejši. Ne vem prijatelj, ali ste v tem oziru mojega mnenja; dvomim celo, pa jaz se vendar ne pustim od Vas odplašiti v svojem prepričanju. Materinska ljubezen, kaj ne, kakó vzvišena je uže sama na sebi ta beseda, koliko čustva, koliko sreče čutimo v njej sodržane.

Težko je človeku popisati, kar čuti materino srce, kadar zré na svoje speče dete, ali pa kadar ono svoje ljubeznive ročice okoli njenega vratu ovija! In vendar, navzlic toliki sreči, zapazimo skoro na slehernem materinem čelu neko skrivno skrb, neki vedni strah, zavoljo zdravlja, življenja in sreče svojega otroka. In domovinska ljubezen? Ta je redko kedaj spremljevana od veselih čustev; ker za kolikor se domoljub trudi in žrtvuje, vendar on še vedno zapazi pri njej, koliko je še potrebnega in koliko še pomankljivega, česar on ne more ne vzboljšati ne pridejati. To pa dela pravega rodoljuba otožnega, a še bolj vnetega v svojej ljubezni do nje. A slast te ljubezni postaja s tem ogrenjena.

Kakšna pa je osoda mejusobne ljubezni? Sladka, neizmerno osrečevalna, sodeč po besedah Goetheja, koji s prelepimi besedami pravi:

„Krone des Lebens,
Glück ohne Ruh'
Liebe bist Du“.

Da je materina ljubezen najžlahtnejša, menim, da nij treba mnogo

dokazov. Povejte mi samó, prijatelj, ste-li Vi kedaj opazovali nedolžnega otroka, in sicer tako opazovali, da bil ta pogled vzbujal v Vas občutke? Smem-li dalje vprašati, kakošni da so ti občutki bili? Kaj ne, da nežni, skoro sveti? Takó se baš materi godi. Pri posteljčki, kjer njeno dete z angeljsko mirnostjo počiva, ima ona početek, tam ona raste, in se ukorenjuje, ta materinska ljubezen, in ne dolge dobe let, ne vihre življenja, ne obupne toge, ne slasti drugih sreč, mogo več spremeniti nje svetosti, nje globokosti.

Ali materina ljubezen nij samó najžlahtnejša, temveč tudi najzvestejša. Ljuba ljubemu, žena možu, domoljub svojej domovini se včasih izneveri, redko, jako redko kedaj pa najdemo mater, koja bi pozabila svojega otroka! Ko človek uže izmučen po mnogih nesrečah, pozabljen od svojih prijateljev, prezren od sveta, čuti do dná svojo dušo razžaljeno in ogrenjeno, naj k materi svoji pribeži; one zveste roké, koje so njega kot dete pestovale, stegnile se bodo njemu v tolažbo, v zvesti objem.

Slavni pesnik Lord Byron preстал je v svojem življenju mnogo žalostnih dogodkov. Dospevši do najviše stopinje svoje slave bil je naenkrat moralično pregnan iz svoje domovine. Tudi žena ga je bila zapustila, niti edinemu svojemu otroku nij smel več biti oče. Ta pesnik tedaj, zapuščen od vseh bližnjih, tožil je po smrti svoje matere s temi ganljivimi besedami: „V življenju imel sem samó eno prijateljico, in še to edino sem zdaj izgubil. Ta je bila moja mati!“ In jaz mislim prijatelj, da marsikoji človek z Lord Byronom enako čuti in po svoji materi vzdihuje! —

In domovinska ljubezen, ali je res ona najpožrtvovalnejša? Gotovo! in to tudi najnesebičnejša. Mati ljubi svojega otroka, pa kdo ne bi ljubil svoje lastne krvi? Soprog ljubi svojo družico, ali ta ljubezen mu prinaša mir in srečo v hišo. Kaj pa domoljub žanje od svoje ljubezni? — Navadno samo obrekovanje, sovražstvo, trud, skrb, materijalno izgubo in skrajšanje svojega življenja. In to vse on ve, a vendar ne opeša v svojih čuvstvih, in se vendar ne straši v svojem podvzetju. On ljubi resnično, on ljubi gorko svojo domovino, on ljubi svoj narod; zato mu rad žrtvuje svoje moči, svoje zmožnosti in, ako treba, tudi svoje življenje. Pravi rodo- in domoljub postaja mučenec svoje domovine, svojega naroda; zato tudi takó visoko spoštujemo spomine takó hrabrih in redkih značajev.

Imamo še eno domovinsko ljubav, prijatelj, namreč ono, koja se oglašá

v vsakem človeku, ki ima le količkaj čuta v svojem srcu: to je ljubav do svoje rojstne hiše, do onih krajev, kjer je bival najveselejši del svojega življenja, kjer je užival svojo mladost. Ta ljubezen pa nij nobena čednost, prijatelj, ona nij požrtvovalna, temveč samó nežna. Ta čut je samó naraven čut, koji se rodi iz sladkih naših spominov in ga le zato dalje gojujemo, ker nas ziblje v daljno srečno preteklosti in nas s tem zveseljuje in razvedruje. —

Kaj se Vam zdi prijatelj, nij-li uže čas, da neham? Moja glava sicer tega ne čuti, pač pa utrujena moja roka me opominja, da je ta spis uže predolg za pismo.

In Vaša potrpežljivost, prijatelj? kaj pa ta pravi? — „Je uže pri koncu, prijateljica moja“. — Dobro tedaj, bodi torej tudi mojega pisma konec! Da ste mi zdravi!

P. D. - Pajkova.

Markova sablja.

Izvirna.

Noč je legla na Kosovo polje,
Z neba noč in smrti temna noč.
Lazar spi in nikdar več ne vstane,
Brankoviću pak ugasne nada,
Ker, kedár je domovina sužnja.
Suženj tudi nje je izdajica. —
Četa mala krog Črnojevićev
V begu išče strmih gôr zavetje,
Plašč jo krije temne burne noči.
Ko junaki z molkom smrtno-težkim
Kakor plašni volki tam v planinah
Klanjce urno z déco dohitíjo,
Reče stavec, Črnojević sédi:
„Zle nam sreče, kar umrl je Marko!“
To je čula Vila Radivolja,
Ki sédi na klanjca ostrej rti,
Ino reče: „Marko sámó spava!
Tu na! kosec Markovega meča!“

Črnojević: „Hvala tebi, Vila!
Hvala tebi na besedi, hvala
Tebi i na kosu tega meča!
Da je srca nam kolikor meča,
Spet bi srbska uskrsnila slava!“ —
Pride četa v strmo Črnogoro,
Stavi stan si, stavi si domovje,
A iz jekla Markovega meča
Stvari handžar ljuti si Črnojić;
Vsakemu en koščić daje jekla,
Jeklo to pak čudno daje silo
Vsakemu, ki nosi ga ob pasu:
Ne bojí se Turka ni kristjana,
Srce v prsih nikdar mu ne drhče,
Boj in slava v njih nikdár ne gasne.
Dokler bode Marku še spomina,
Večna bode Črnegore slava!

Milan.

Premičnici Uran in Neptun.

Urana našel je leta 1781 Herschel po naključju, ko je namreč opazoval nekatere zvezde v sozvezdju dvojčkov. Ali on najdene zvezde s početka nij imel za premičnico nego za repatico.

Dalje opazovanje novo najdene zvezde je pokazalo, da je ona premičnica; to je prvi spoznal Laplace.

Novo najdena zvezda dobila je različna imena. Herschel jo je imenoval „sidus Georgium“, Lalande svetoval je, naj se „Herschel“ imenuje, Prosperie želel je, da bo „Neptun“, Lichtenberg zval jo je „Asträa“ in Poinsonet predlagal je ime „Cybele“. No nobeno omenjenih imen nij pri zvezdarjih obveljalo, nego poprijeli so se po Bode-jevem predlogu imena „Uran“.

Premičnica Uran je zvezda šeste veličine; golo oko nje ne zamore videti, in še le z najizvrstnejšimi daljnogledi opazovana vidi se; njeni premer je tolik, da se od stalnic lahko razlikuje.

K svojemu obhodu krog solnea potrebuje Uran 84 let 5 dnij 19 ur 41 minut in 59 sekund. Od solnea oddaljen je 300.784·9 milijonov kilometrov, in zemlji približa se do 2601·998 milijonov kilometrov, oddalji pa se 3077·534 milijonov kilometrov.

Prostornina Urana je 87krat večja od one naše zemlje, a gostota njegove tvarine je enaka Jupitrovej.

Čeravno je Uran sploščen, vendar se njegova sploščenost le redko kedaj dá opaziti, in ravno zato trdili so nekteri zvezdoslovci, da nij sploščen.

Uranova šara (spektrum) razlikuje se od vseh premičnic, ali, ker mu je svetloba slaba, se le težko spektro-

skopom opazuje. Ravno to je vzrok, da spectralno-analitično preiskovanje Sacchi-ja nij sevsema soglasno z onim Vogel-na, a vendar se je določilo, da ima Uranova šara več temnih prog, koje vpojnost (Absorption) vzrokuje. Tako se nahaja več temnih črt v modrej in zelenej boji. Sredina prvih pade, kakor se je merjenjem določilo, na črto F solnčne šare, in več temnih črt se sklada s temnimi črtami solnčne šare, katere vpojnost ozračja vzrokuje. Zato trdi Vogel, da se morejo nahajati v ozračju Uranovem spojine kisleca, in dušeca, ali to se še doslej ni določilo. Šara Uranova dalje nij cela, ampak je pretrgana, od zelene boje in do onkraj žolte boje.

Okoli Urana kroži šest mesecev, o katerih še doslej le malo znamo in to za tega del, ker se neizmerno težko vidijo. Prva dva našel je Herschel leta 1787 in dalnjim opazovanjem našel je Herschel l. 1790 in 1794 še četrto drugih Uranovih mesecev. No, ker se še doslej nij zvezdarjem posrečilo, vseh šest mesecev opaziti, verjetno je, po najnovjšem opazovanju Lassel-ovem in Malti-jevem, da ima Uran samo štiri mesece. Znamenito je, da se dva teh mesecev ne gibljeta od zapada k izhodu okoli Urana, ampak nasprotno in to je edini doslej znani izjemek vseobčnega zakona. —

Najskrajnejša doslej znanih premičnic je Neptun. Najdenje Neptuna je za zvezdoslovce velika slava, zato ker se je Neptun s pomočjo edinih računov našel. Gibanje Uranovo namreč, kakor je to Bouvard leta 1821 prvi opazil, nij bilo tako pravilno, ka-

kor je račun tirjal, in ta razloček pripisoval je on neznanaj še primičnici. Bouvard in potem Besel menila sta uže, da bi se iz nepravilnosti Uranovega pota mogel najti pôť nove, dotlej še neznanne premičnice, ali započetja svojega nista dovršila. Po Aragovem svetu dal se je Leverrier leta 1845 na omenjeno delo in 31. avg. leta 1846 je izračunil mesto, na katerem bi nova premičnica utegnila biti, da bi znane nepravilnosti Uranovega pota vzrokovala. In 23. septembra našel je Galle v Berolinu samo 55' od naznanjenega mesta v resnici novo premičnico — Neptuna. Ker se je Neptun še le leta 1856 našel, zamogel se je doslej opazovati samo na nekaterih mestih svojega pota krog solnea, ki ga v 217·4 letih dovršuje. Od solnea oddaljen je 5643·984 milijonov kilometrov in na nebu se vidi Neptun kot zvezda osme veličine.

Šaro Neptuna opazoval je Secchi v Rimu in se prepričal, da se v njej nahajajo ravno tako, kakor v Uranovej proge vpojnostjo vzrokovane. Po tem si je tedaj v spektroskopičkem oziru Neptun ravno tako soroden z Uranom, kakor Jupiter in Saturn.

Šara Neptunova razdeljena je na tri glavne dele. Prvi del, v katerem je več vpojnostjo vzrokovanih črt, nahaja se med zeleno in žolto bojo.

Rudeče boje manjka, a to ima, kakor Secchi trdi, svoj vzrok v vpojnosti. Drugi del teh temnih črt nahaja se na Fraunhofer-jevej črti **b**, a tretji v modrej boji.

Leta 1847 našel je Lassell prvi Neptunov mesec, ki je od Uranovih mnogo večji in se tedaj lože vidi. To najdbo potrdila sta istega leta Struve in Bond, ker sta tudi ona dva mesec Neptunov videla, in čas njegovega obhoda okoli Neptuna določila. Po Struve-ju obhaja namreč mesec Neptuna v 5 dneh 21 urah 4 minutah in 9 sekundah.

Tako smo se seznanili z nekajimi doslej znanimi premičnicami in obenem tudi z različnimi načini, katerih so se zvezdoslovci pri najdenju posluževali. Premičnice so spoznali zvezdarji ali s tem, ker so se njim, kakor Uran, pri dosta velikem povečanju z daljnogledom prikazale kakor ploščice, ne pa kot točke. Male premičnice ali asteroide spoznali so po gibanju med stalnicami, in Neptuna našli so pomočjo računov.

Ali se v resnici onkraj Neptuna ne nahaja nobena premičnica več, bo se še le takrat moglo natanko določiti, ko bode pot Neptunov večletnim opazovanjem natanko spoznan.

Dr. Križan.

Kmečka vojska na Ogrskem l. 1514.

(Konec.)

Tako je Dóža govoril in mirno svojo osodo pričakoval.

Ko štirinajst dni mine, peljejo vjeta brata iz mesta Temišvara na morišče, kamor ljudje iz celega mesta prihité.

Vse gleda močnega, velikega moža, ki z rokami, na hrbet zvezanimi, in s težkimi lanci na nogah tako mirno koraka. Za bratoma gre devet senc, živih kostnjakov. Bili so to tisti jetniki, ki so med štiridesetimi glad

pretrpeli. Ker so bili tako srečni, da so imeli trdnejše živote, so morali na morišče.

Neizmerna množica ljudij jih spremlja. Ko na morišče pridejo, vidijo kmalu vojvodo priti, ki je od velikašev erdeljskih obdan. Mučilno je v njegovem srci maščevanje vrelo, dokler nê nazadnje najpripravnejše smrti za oba brata izmislil. Vse je pričalo, da je Gregor Dóža nedolžen; ali more Zápolya mu življenje pustiti? Ali ne bode on smrti ljubljenega brata kedaj maščeval? Če on, Zápolya sam, zaradi prestola boj začne, ali ne bode ta mož, čegar ime vsakteri z navdušenjem izgovarja, njemu nevaren, sovražniku pa velika podpora?

Umreti mora.

Za Zápolyevimi vojščaki grejo cigani, ki so na Erdeljskem in v obeh valaških deželah navadno za rabeljne služili.

Oni piskajo na piščalke, ploskajo z rokami in plešejo z divjim hrupom okoli svojih ednajst žrtev.

Potem dá vojaški vojvoda znamenje, naj bode mir, zakaj sodba se ima oznaniti.

Sicer je na strani čudovitega orodja; pri velikem ognji kujeta po dva črnorujava cigana železen prestol, vendar za to se Dóža ne zmeni. Njegovo srce se trese za brata; ta pa se ustraši in se skrivaj joče, ker vê, da je vse to orodje za brata, križarskega vojvodo pripravljeno.

Zdaj se sodba oznanj. Gregor bo ob glavo dejan.

Piščalke se spet zaslišijo, dude zapoje in vrisk ciganov zrak napolnjuje. Junak Juri Dóža stoji mirno temno gledaje in ne preljuje nobene solzice, ne zine nobene besedice.

Dóža je moral bratovo smrt preživeti, ker je za njegovo življenje prisil. Kratko je njuno slovo. Gregor gre vesel v smrt. Vdan položi lepo glavo na štor, pri katerem krvoželjni črn cigan s sekiro stoji. Dóža gleda na brata; vidi, kako rabelj sekiro vzdiguje, kako sekira v zraku zažvižga in kako rudeča kri bratova kviškú brizgne ter beli zatilnik pobarva. Glava je od trupla ločena, Gregor Dóža ne živi več.

In Jurij Dóža še sicer diše, toda njegovo življenje je tudi končano z mahom rabeljnove sekire.

Kake muke je vojvoda za njega izmislil?

Umreti mora Dóža, ker se je vstavljal Zápolyi, pa svojih namenov nê mogel izpeljati. Pa grozovitnost več terja kakor neizmerna vladateljnost, ktera bi s samo smrtjo zadovoljna bila.

Zápolya le živi, če misli na prestol, na krono sv. Štefana, ki je za solncem najveličastnejše blago za vsacega Ogra. In glej! Dóža se je predrznil želeti, da bi ta prestol in to krono pridobil ter deželo kot kmečki kralj vladal? Predrzni, preprosti Seklec! Naj mu bode! Na prestolu naj sedi, ki ga bo pekel, krono naj nosi na glavi, ki ga bo pekla, žezlo naj ima, ki ga bo peklo. Naj obžaluje, da si je to želel. Naj si želi od znamenij kraljevske časti daleč proč biti. — Tudi podložnike si je želel, jih je celó imel! Oni ga naj živega snedo.

Tako je Zápolya mislil.

Cigani so bili že v prejšnjih časih večidel kovači. Po nečloveški zapovedi trinoškega, ošabnega vojvode skujejo železen prestol, krono in vsa znamenja, ki so pri kraljevem kronanju potrebna.

Dóži je malo mar, ko vidi, kako se vse za njegovo smrt pripravlja. Zdelo se mu je, ko bi to vse za koga drugega bilo.

Ali cigani ga primejo in mu železje odvzamejo, da ga slečejo. Kri na bojnem polji prelita je še na Dóževi obleki. Med tem, ko rabeljni z divjim veseljem besnijo, se mu odpro na pol posušene rane.

Ko je Dóža slečen, mu roke spredaj zvežejo.

Cigani, ki nêmajó nič opraviti, plešejo okoli groznega prizora z divjim krikom.

Piščalke in trobente in dude in bobnice še pomnožijo hrup, da se človeku po glavi meša.

Železen prestol se z velikim ognjem razbeli. Ogenj vgašuje, železo je belo.

Zápolya, Verböci, Vardaj in več drugih erdeljskih velikašev gleda nečloveško početje.

Cigani denejo Dóžo na razbeljeni prestol. Ker je dobro rejen, začvrči koža.

Tolšča, človeška tolšča kaplja na žrjavico in mali plameni švigajo kvišku ob prestolovih nogah.

Poleg ran iz prejšnjih časov popokajo rane iz zadnje vojske in kri teče po beli koži.

Zdaj prineso cigani s kleščami žareč kol, ter mu ga v pravo roko stisnejo. Ta mora Dóževo žezlo biti.

Mučenik trpi molče in nobena mišica na obrazu ne izda neizmernega trpljenja.

Na zadnje še mora Dóža kronan biti. Zabavljuje in zasramovalni krik mu iz ust ostudnih rabeljnov na ušesa doni.

Cigani prineso namreč s kleščami žarečo krono in mu jo z zasmehoval-

nim pričanjem udanosti na osivljene sence denejo.

Zdaj vzamejo divji rabeljni žareče klešče iz ognja in ščipljejo in trgajo po Zápolyevi zapovedi telo križarskega vojvode. Ta pa trpi, ko da bi več ne živel.

In vendar je še živel. — Zdaj migne vojvoda, in glej! — devet, kakor smrt bledih kostnjakov, od glada suhih se primaja; komaj da še dišejo, da bi z živinskim delom svoje življenje rešili.

Zápolya zapove izstradanim vjetnikom se od pečenega telesa svojega vojvode nasititi; celo k temu nečloveškemu početju sili jih.

Pripovedovalcu se nehote pero vstavlja in on ne vé, ali bi naj svoje srce, ki usmiljenja in jeze tolče, vbojal ter pero odložil, ali pa vednost, ki hladnokrvno zahteva, da se prosto pripoveduje, kar se je zgodilo. Svoobodno smemo z Istvanffi-jem reči: „Groza je človeka popisovati, kako nečloveško, trdosrčno in grozovitno so morili, kakor še nikdor pri nobenem narodu do dandanašnjega dne ne videl in ne slišal. Če so krivičniki tudi nenavadne kazni zaslužili, vendar bi bila kristijanka dolžnost, tako divjo in krvavo morijo z milostjo in usmiljenjem olajšati.“

Zápolya zapove, da se naj na pol nagim in izstradanim sencam z naglo smrtjo preti, če ne bodo telesa svojega gospoda jeli. In glejte! le trije ne marajo za kratko ped življenja, ki jih še od večnosti loči; oni se ustavijo, pa jih zato tudi mahoma posekajo.

Šest dobrih prijateljev križarskega vojvode pa ljubi življenje, ljubi takšno življenje, ljubi tako kratko ped življenja, da za njega del zločinstvo store; oni jedo od telesa svojega gospoda,

svojega prijatelja. Oni ujedajo meso Dóževo, ki jim je dišalo, ker je bilo pečeno.

Zdaj Dóža spregovori in bridko se nasmehovaje reče: „Te pse sem si sam vzredil!“

Ko se najedo, jih odpeljejo in potem oprostite.

Do smrti mučen se nazadnje Dóža iz svojega prestola zvrne in svojo velikansko, moško dušo izdahne.

Zápolya še nê nasičen. Zápove, naj ga spet oživeti in na novo mučiti poskusijo.

Pa vse je zastonj. Dóža nê čutil, da so njegovo truplo na štiri dele razrezali in je nad Budinskimi, Stolnogračskimi in Velikovardinskimi vrati na vile nataknjene na ogledanje in v sramočenje obesili.

Na tak način je končal svoje življenje mož, ki bi bil imel v svojej domovini kardinalu Bakaču biti sredstvo v boju zoper Zápolyevo stranko, pa bil je prevzetnemu plemstvu in duhovščini od Boga za šibo izvoljen. S svojim maščevanjem in grozovitnostjo se je vendar sam kazni krivega storil in je nazadnje bil maščevanju in boginjam maščevanja prepuščen.¹⁾

¹⁾ O Dóževi smrti je Istvanffi-ju siv starec, nek kovač z imenom Lovre pripovedoval, ko je bil še deček. Ta kovač je podkavljal Dóževe konje in je bil eden izmed tistih šestih mož, ki so Dóževo meso jeli, ter s tem svoje življenje rešili. Ta kovač je bil pozneje v Pešti. To nam Istvanffi sam pripoveduje o. c. str. 49: „Sed ex XL. infelicissimorum hominum numero, reliquis fame tabescentibus et demortuis, non nisi novem superfuere: inter quos Laurentium quendam fabrum ferrarium, qui illius equos soleis munire ferreis solebat, provectissima ae-

II.

Le malo še imamo povedati. Ko je kardinal Bakač o Dóževi smrti zvedel, se je prepričal, da je najkrepkejša volja človeška slaba. Bil je premagan, potr, pobit.

Pater Lovre, ki je iz nesrečne bitve pred Temišvarom zbežal k Tisi in potem v Bač, se postavi tam z Antonom Hossu-jem zbranej vojski na čelo ter gre nad Koločo. Zápolya pošlje svojega podpoveljnika Jakoba Bánffy-ja nad nju; pri Apáti se primejo in več ko dve uri brez odločka bojujejo. Zdaj zadene Hossu-jevega konja krogla. Hossu pade s konja in sovražniki ga vjamejo. Pater Lovre stoji trdno s svojimi vojaki, zdaj ga zadene nek sovražnik po glavi, da mu kri po lici teče. Njegovi vojaki mislijo, da je smrtno ranjen in zbežijo. Ko vidi križarje bežati, tudi on pobegne. Bánffy prepove svojim vojakom ga preganjati; bodi si, da je htel svojo utrujeno vojsko, bodi si sovražnikovo krv varovati. Hossu-ja so v Budimu na štiri dele razkosali. — Kde je Lovre poginil, se ne vé. Nekteri pravijo, da se je sam usmrtil, drugi pa, da je v Donavi utonil. Toliko je gotovo, da nê k Turkom zbežal.

Pod vodstvom Dominika Šoš-a med Vesprimom in Stolnim Beligradom ropajoče in ubijajoče križarje razpršijo brez prelivanja krvi Rabski škof Ivan Gostonyi, Gotard Šitkej, Zápolyev kastelan, Papski in Stolnogračko meščanstvo. Prestrašena množica zbeži in pustí pri prvem poku nekoliko z slamo in cunjami nabitih topov.

tate iam senem, dum pueri essemus, olim vidimus“. — Istvanffi je bil nam tudi v ostalem glavni voditelj.

Eden beži na desno, drugi na levo: vsi pa brez orožja in križa domov. Dominik Šoš in še nekteri drugi so se bili zoperstavili, pa so bili posekani. S tem dnem, sredi septembra je končala kmečka vojska, ki je vso Ogersko v strah pripravila in 40.000 (ali celo 70.000) ljudem življenje vzela in 600 plemenitih rodovin pokončala.

Ko je bil kmečki punt zadušen, je bil državni zbor na 18. den meseca oktobra sklican. Po vsej deželi so se slišale tožbe obdolženja in pretenja zoper kralja, ker je v nevarnosti, v kterej je plemstvo bil mirno gledal, kako so se kmetje nad njim maščevali in nê ničesar v njeno odvrnitev storil; ravno tako tudi zoper Bakača in Satmari-a, ker sta s svojim neumnim ravnanjem — ali morebiti celo iz hudobije — kmečko vojsko provzročila. Ivana Zápolyo pa so nezadovoljneži kot rešitelja države med zvezde kovali, rekši, da se je s svojo zmago pri Tamišvaru krone vrednega skazal.

Nekega jutra je celó nekdo v kraljevo spalnico dvakrat vstrelil, toda krogli sta v steni obtičali; kralja nê nobena zadela, ker je že bil v kapelici. Vladislavovi zaupni možje so sumili, da je bil morilec Zapolyeve stranke. Ko je vojvoda Münsterberški z 10.000 Čehi prišel — sicer prepozno — da bi kmečki punt zadušil, ga je kralj obdržal v Budimu in bližnji okolici, dokler nê bil Peštinski državni zbor končan. Vladislava in njegove prijatelje je varovala češka vojska, stanovi pa so dajali postave zoper kmeta.

Pri dajanji postav se je držalo plemstvo pravila „plemstvo brez podložnikov malo koristi“, ter je nedolžnega kmeta sicer tudi pod varstvo

postavilo (9. in 13. čl. zak.) postavilo, toda ob enem tudi odločilo, na kaki način more plemstvo svoje izgubljeno premoženje nazaj dobiti in krivičnike k plačevanju kronine (homagium) za umorjene obsoditi (4.—12. čl.) Črez šuntarje k puntu, vodje kmečke vojske in morilce in posilovalce poštenih (t. j. plemenitaških) žensk je bila smrtna kazen izrečena. Čl. 14. določuje: „Da se tudi potomci kmetov te kmečke vojske in kazni spominjajo in še v bodočih stoletjih spoznajo, kako grda pregreha da je punt zoper gospodo, izgubijo v prihodnje vsi v kraljestvu bivajoči kmetje (izvzemši z zidovjem obdana, njihovemu veličanstvu kralju zvesta ostala mesta, kakor tudi tiste, kateri so se proti gospodi in sv. kroni ogrske dežele resnično zvesto obnašali ter se nêso družim nesramnim kmetom pridružili) zavoljo nezvestobe pravico prostega preseljevanja ter imajo na večne čase svojim grajščakom (gruntnim gospodom) popolnoma podložni biti; tudi ne smejo brez dovoljenja svojih gospodov iz ene vasi v drugo se preseliti, ne svojega bivališča menjati.“ Dalje je bilo odločeno, koliko imajo kmetje gospodi plačevati in robotati; potem, da noben duhovnik kmečkega stanu ne sme škof postati; duhovnik ne dijak kmečkega stanu ne sme škof postati; duhovniki in dijaki kmečkega stanu ne orožja nositi. „Vsakemu kmetu, pri katerem se puška najde, se naj desnica odseka“. (24. čl.) Vsaki plemenitaš ima pravico si v varstvo svoje osebe in svojega imetja trdnjavo sezidati; ravno tako se ima v vsakej županiji v varstvo plemstva en grad sezidati (57. čl.) itd.

Ker se je kralj bil izgovarjal, da nê mogel punta zadušiti, ker nê imel denarjev, je dalo plemstvo tudi po-

stavo, vsled ktere je kralj zastavljene dohodke (kraljevska mesta) nazaj dobil.¹⁾

To postavo je dobil kralj Vladislav 19. nov. 1514. l. v potrjenje.

Da je Zápolya tako nečloveško z Dožo ravnal, je dolgo trdo srce častilakomnega vojvode mučilo.

A. R. Stanovski.

Razgovori.

V.

V našej literaturi kakor po drugod vlada zdaj „Sauregurkenzeit“ ali čas „kiselega mleka“. Take prikazni se pojavljaja v literaturah sploh prav pogostoma, rekel bi skoro redoma. Po mogočnih duševnih uporih nastaja po prirodnem zakonu stvarij odneh in odpočitek, utrujenost in zaspanost — sama znamenja „pasjih dnevov“. Tako je zdaj pri nas Slovencih. Ogenj let 1868—72 je ugasnil, a ostal je sam — „flegma“. Sej isto prikazen opazujemo pri nas v vsakej vrsti javnega življenja: v ekonomičnem, državo-pravnem in občinskem življenju. „Pasji dnovi“ so signatura današnjega dne.

K temu prirodnemu, od znotraj prihajajočemu nekakemu otrpnenju sil pak se pridružuje sedaj še drug, imeniten vzrok: velikanske zgodbe povestnične na jugovztoku Evrope. Nij čudo, ako tudi pri nas obveljâ znani stari izrek: *inter arma silent Musae*, med orožjem Vile molčijo. Idi tja k mizi, pa napiši lepo in temeljito učeno razpravo pa jo čitaj ali daj čitati ljudem! Videl boš kmalu, da je eden skromni dvovrstični telegram iz bojišča več vreden, nego vsa tvoja razprava, kojo si menda z duhom pa visoko

učenostjo napisal. Nič ti ne pomaga, brate; ako hočeš dandanes s svojimi spisi svet zanimati, piši v telegramih! Kajti svetu so postali vsakdanji zajtrek ali južina, ktera včasih bolj diši nego glavni obed in večerja. Sicer ti ljudje utekó in najskromnejši listek te užene v kozji rog! —

In vendar pišeš „Razgovore“! — Da! ali z občutkom „pasjih dnevov“. Mislim si namreč: ako jih ne čitajo ljudje danes, menda pa na leto, ali pa celó pozneje enkrat, tam po zimi, kadar bode sneg padal namestu kaponskih krogelj in pa burja pihala tam, kjer zdaj mrgolí Rusa in Turka. Pa če bi tudi tedaj teh razgovorov ali pa celó nikdar ne čitali, tudi dobro! Storil sela svojo dolžnost in izpolnil obvezanosti nasproti svojemu občinstvu.

In takó sem zašel na enkrat k nekej čudnej vrsti ljudij, ki v pisanju vršijo svojo „dolžnost“ in se rešujejo svojih „obvezanostij“.

Kaj pa je pri nas res takih ljudij? — Da so, smo, bodemo! Mi smo, mi pisatelji, čudni ljudje, kterih še svet nič prav ne pozna! Da! pravim, ne pozna! To bi bil vsaj romanček, ako ne debel roman, ko bi n. pr. kakov urednik, recimo beletrističnega lista, recimo v kakem slovenskem mestu izhajajočega — začel nekoje slov. pisatelje opisovati. To bi bilo pisanje z bliskom ali v telegramih! Vendar se ne skrbi nikdor, da to kedaj bode. Nij časa temu, da-si so „pasji dnovi“.

¹⁾ Gl. Decretum generala inelyti regni Hungariae etc. Tom. I. Auctore Stephano de Werböcz. Str. 311—322. Ta dekret ima 71 členkov; Szalay, o. e. str. 167—177, in Gebhardi, o. e. str. 249—252.

Tak „donesek k literaturi slovenskega naroda“ bil bi sicer koristen, ali nij še góden. Zató za zdaj „k aktom“ z njim! —

Dosti tedaj, ako rečem, s m o ljudje, ki pišemo, da pišemo, po latinski *scribimus, ut scribamus!* In pisatelj teh vrstic je tudi eden takih, ne izvzima joč se iz množnega števila onih! Koliko

vrstic mu uide, ker piše včasih, samó da piše; koliko črnila se mu pretoči po nedolžnem; in kakó se mu vzdeha v časih pri tem pisarjenju, ker mora pisati zdaj, v „pasjih dnovih“! Ali zakaj pa piše? — To je tajnost, ktero bi utegnil razrešiti kakov prihodnji razgovor, ako bode prilika.

J. Pajk.

Književnost in umetnost.

G. kanonik Ignac Orožen v Mariboru je izdal drugi zvezek svoje lani počete zgodovine Gornje-gradske dekanije („Das Dekanat Oberburg“), obseza joč 263 strani s podobo nekdanjega benediktinskega samostana Gornje-gradskega. Ta zvezek obravnava poznejšo zgodovino tega v mnogih ozirih znamenitega zavoda. Prva njegova važnost je historično-kulturna, ker je povest spodnještajersko-slovenska, namreč gornje-savinjska, s tem samostanom, enim izmed prvih kulturnih zavodov tamošnjih, ozko zvezana. Zanimiv je torej vsakemu preiskovalcu naše starejše zgodovine ta samostan kot nekakova historična luč, ki svéti v temo početkov srednjega veka. Dalje je razprava g. Orožna jako zanimiva v topografičnem oziru, ker nam je mnogo krajevnih in ljudskih imen starih v njej priobčeno. Jako zanimiv je gornje-gradski zavod kot lastnina ljubljanskih škofov, ki so tam svoje dni prebivali in mogočen kulturno upliv na štajerske Slovence imeli, posebno ob časih reformacije in kontrareformacije. Mi torej prav gorko priporočamo to z veliko marljivostjo in s hvalevrednim trudom zloženo delo kot eno važnih podlag k zgodovini slovenske domovine, ktera se nam bode

stoprv po takih specialnih delih, kakoršna so g. Orožna, v pravej luči pokazala. Pri tej priliki opozorjemo naše učenjake in dijake na veliko važnost, koja imajo arhivi starih samostanov, župnij in gradov za našo preteklost, da naj jih preiskujejo z raznih ozirov. Pót, kakó se ima to storiti, pokazal jim je g. kanonik Orožen z raznimi svojimi povestničkimi deli. — Zagrebški „Humoristički list“ se je 1. srpnja (julija) na dan prikazal, a žalibog brez — „glave“, namreč naslikane, kakor je imel priti na svitlo. A zató mu ne manjka — srcá in pa dobre volje ter vragolinske ščegavosti. Govor „Sugradjanom!“ je prav odkritosrčen in šaljiv, stari „Grabancijaš“ in naš „Juri s pušo“ sta vstala od mrtvih; „Izak Šmok“ prodaje svoje vojaške znanosti po dobrej ceni in „Okrogle iz Ljubljane“ niso tu pa tam brez solí. „Interpelacija“ s svojim „ördög lanczos teremtette“ kaže mnogo bistrumnosti in slike so zares šaljive. Ako bodo prihodnji pajdaši prvega lista taki, tedaj bode namen lista popolnoma dosežen. List izhaja „svaki dan, izuzam dáne od 2. do 14. i od 16. do posliednjega svakog mjeseca.“

Listnica. Zaradi mnogih poslov ne moremo danes mnogim odgovoriti. Vsem prijateljem in znancem se priporoča urednik J. M. Pajk.